

Західне Полісся в Українській Державі гетьмана Скоропадського (Історія в документах)

Продовження з попередніх чисел

14 грудня 1918 року гетьман Скоропадський зрікся влади, і Київ зайняли війська Директорії Української Народної Республіки під командуванням Симона Петлюри.

Документ № 25

Ф. 3696, Оп. 1, Спр. 56, Арк.13.

Українська Держава

М.В.С.

Холмське

Губерніяльне Староство

18 грудня 1918 р.

№1087

Місто Берестя

До Хвальної Директорії Української Народної Республіки

Урядовець

Холмського

Губерніяльного Староства, якого я зарядив до Києва 30 листопада, затриманий республіканськими військами, побувавши в Ставці Директорії, повернув з нічим.

В моїм звідомленні тодішньому Правительству про стан справ в Старостві я не можу нічого змінити і зараз, окрім того, що нам удалося катастрофу відсунути до сього часу, коли нове Правительство негайно допоможе, то я все ще не трачу надії на те, що ми урятуємо хоч якусь частину краю від польської навали.

Ще раз тут підкресляю найважливіші негайні справи:

Староство і зорганізована мною Державна Варта (в дуже невистарчаючій числі) без грошей.

Необхідна негайна однокомандіровка сюди 2-х казначейств з значною готівкою спершу особливо в німецьких марках, щоб припинити рознічну спекуляцію, від якої терпить біженець, який повернувся сюди з українськими карбованцями і керенками.

Негайно телеграфом пересунення пограничної сторони з Пінська-Голоб в моє розпорядження, бо кордонну границю межі з ростом моїх сил доведеться пересувати все далі на захід, аж до етнографічної українсько-польської границі.

Якийсь мішаний відділ добре дісціплінований і свідомий з національного боку війська: на початок було б додати і 1000 чоловік з більшими штатами старшин, який мігом тут, на вербувавши місцеві елементи розвинутих до 5000 чоловік.

Найкраще б було коли б це був обіцяний вже мені гетьманським урядом Чорноморський кіш, бо в нім, оскільки знаю є чимало «синежупанників»³⁷, які і мене і цей край добре знають.

Далі технічний телефонно-телеграфний і залізничний персонал, щоб перейняти негайно цю мережну систему краю, бо не перейняти її негайно в повним порядку у німців, залишити хоч на тиждень без догляду це значить – знищити її зараз протягом кількох днів, і не мати надії відтворити її потім на протязі місяців. Розпродаються надзвичайно важні майстерні і т. п. де не де й грабується таке майно, якого нам ні за які гроші не придбати потім.

І нарешті – почати організовану доставку хліба для припинення голодної смерті.

З огляду на останнє військовий відділ можна вислати сюди лише тоді, коли він з собою, разом з амуніцією везтиме і свої продукти, свої коні і жалування на кілька місяців не лише для всіх тих хто їхатиме у відділі, але і для всіх тих, кого він має тут на вербувати.

Якщо нове Правительство зробить негайно – в краю можна буде забезпечити лад і частини його захоплені поляками відобрати назад.

Підписав:

Холмський Губерніяльний Староста

/-/ Скоропис-Йолтуховський

Скріпив: Діловод /-/ Войтюк

Документ № 26

Ф. 3696, Оп. 1, Спр. 56, Арк.14.

Копія

21 грудня 1918 року

До цього часу не було певності на проїзд урядовців. За цей час зайшли такі зміни:

Німці, по якійсь угоді з поляками, яка мені має бути лиш надіслана, покидають Білу полякам і встановлюють

нейтральну смугу на 20 кілометрів на захід від Берестя.

На цілій Холмищині оголосив уряд Пільсудського вибори до польської установчої ради.

Розізвають агітатори польські. Вербують у польське військо і наших людей. Я, як зазначено в попереднім звідомленні, не маючи реальних сил обмежуюсь організацією варти на правім березі Буга та переймаю по особних закупочних договорах різні економічно-вартостні для краю і Держави об'єкти і фабрики головно оскільки німці передають нам все під довжні зобов'язання, які я підписую як представник Українського Правительства.

З Пінська в безглузді паніці утекли сюди сливе всі урядовці, кажучи, що большевики вже зайняли Лунинець і «напевне» зайняли вже і Пінськ – така велика сила їх.

Я одіслав Повітового Старосту назад, прийнявши його тимчасово під свій заряд, щоб хоч трохи зменшити паніку і розвал адміністративного апарату, бо Поліський Губерніяльний Староста утік кудись.

Отже необхідна негайна присилка військової сили, найкраще, коли би головний відділ пішов не впрот на Берестя, а через Володимир-Волинський на Томашиів, Холм – Біла.

В таким разі прошу оперативному військовому відділові дати наказ порозуміватися зі мною в справі етнографічної польсько-української границі і цивільної адміністрації.

Підписав: Холмський Губерніяльний Староста

/-/ Скоропис-Йолтуховський

Скріпив: Діловод /-/ Войтюк

Документ № 27

Ф. 2021, Оп. 1, Спр. 804, Арк.35.

У.Н.Р.

М.Н.О.

Комісар Народної Освіти на Холмищині, Підляшшу та Полісся

Січня 1 дня 1919 р.

№ 12

м. Київ

Трьохсвятительська вул.

Буд. № 8, пом. 14

До Пана Директора Департаменту
Нижчої Освіти

Відношення від 29 серпня 1918 року за № 7048 до Департаменту Нижчої Освіти я прохав Пана Директора перевести на біжучий рахунок Холмського Губерніяльного Старости в Державному Банку – 35.000 карб., асигнованих на Берестейські курси, тому що мені зручніше було одержати гроші в німецькій валюті. Нині в німецькій валюті на Холмиціні потреби немає, а через Пана Губерніяльного Старосту гроші одержувати незручно Київській Канцелярії дорученого мені Комісаріату, і тому маю за честь прохати Пана Директора перевести в моє розпорядження 35.000 карбованців, асигнованих в розпорядження Губерніяльного Старости з § окремого останнього сміти 1918 року для влаштування курсів (повідомлення Департаменту Загальних Справ від 10 грудня 1918 року за № 1833/21560).

Комісар /–/ Карпо Дмитрійок
За Діловода /–/

2 січня 1919 року німці повністю передали владу в краї українській адміністрації. Газета «Рідне слово», що виходила тоді у Бересті, писала 7 січня: «З днем 2 січня 1919 року загальне управління краєм на схід від Бугу, тобто на території Східного Підляшшя, Полісся і Західної Волині, переходить в руки Крайового Комісаріату Української Народної Республіки у Бересті. Отже, з цим днем закінчується окупація нашого краю, ліквідується то «двовладдя», що тривало майже рік, і яке так шкідливо відбивалося на загальному розвитку нашого краю. Хоча за мирним договором і допускалася сюди українська влада, але діяльність її обмежувалася до мінімуму – до її компетенції входили лише церква, школа і справи біженців, та й тут їй ще кидали під ноги колоди. Повітові комісаріати, правда, створили при кожній німецькій комендатурі, але самостійності у них було дуже мало – можна сказати, що ті були філіями комендатур з українських справ. Тому ні авторитету, ані потрібної довіри серед населення українська влада не мала».

Документ № 28

Ф. 3696, Оп. 1, Спр. 56, Арк.16.

Українська Народна Республіка
М.В.С.

Холмський Губерніяльний Комісар
10 січня 1919 р.

№ 64
м. Бересть

До Хвальної Ради Міністрів Української
Народної Республіки

Тільки що був у мене представник німецької генеральної команди, щоб повідомити мене про нове становище.

На ультиматум поляків передати їм Бересть німці після двохдневних переговорів, згодилися уступити з своїх «нейтральних позицій» за Бугом, які вони, по умові з поляками держали як нейтральну зону на 18-20 кілометрів від Берестя і з завтрашнього дня підпускають поляків вже на 5-6 кілометрів до міста.

Розуміється, що за пару днів, коли поляки підвезуть більше війська, вони знов поставлять новий ультиматум про передачу їм Берестя. У мене військова сила складається з 32 чоловік. Цього було досить, щоб вигнати поляків за Буг у Домачеві, де вони заарештували були мого повітового комісара, хоч їх там було в четверо більше. Але перед Берестям, оскільки знаю, вони згромаджують сили, які доводиться рахувати на тисячі.

Я лишаюся тут доти (і по можливості удержуватиму адміністративний апарат), аж поки не одержу від Хвальної Ради Міністрів ясного наказу, що маю здати Бересть полякам, чи просто залишити його, поки не підійдуть військові відділи Української Армії.

З свого боку я розпочав вже фактичну, без спеціальних оголошень про це, мобілізацію. Звертаю увагу Хвальної Ради Міністрів на те, що це потягає за собою для змобілізованих людей тяжкі наслідки. Поляки, в переговорах з німцями офіційно заявили їм, що ніякої Української Держави не має, і проти нас вони виступають під кришкою боротьби «з більшовизмом». В Домачеві вони нашого учителя розстріляли.

Отже моя мобілізація має лиші тоді політичне оправдання, і моя совість як людини і громадянина буде лиші тоді спокійною, коли я знаю, що я роблю частину планомирної праці для урятуван-

ня нашої землі, а не розпочинаю непродуману авантюру, в якій не один накладе зовсім на марне головою.

Я мушу мати певність, що я роблю не лиші благородне але й розумне діло.

Тому прошу негайно повідомити мені чи і які сили двинуті вже на те, щоб забрати з польських рук Володимир-Волинський, чи мають ті сили наказ перейти за Буг на Холм-Володаву-Білу – тоді я спокійно виконуватиму свій обов'язок по організації хоч невеличкої збройної сили тут далі, або, коли сил для успішних операцій на Холмиціні мало, сказати мені припинити мобілізацію, бо при повній відсутності залізничного рухового складу, при відсутності коней, возів, харчів і т. д. скільки небудь серйозної збройної сили я зорганізувати все одне не зможу.

Губерніяльний комісар /–/ Ол. Скоропис-Йолтуховський
Діловод /–/ Войтюк

Скоропис-Йолтуховський допомоги від української влади так і не дочекався, а 2-го лютого 1919 року Берестя зайняли польські війська під командуванням генерала Листовського. Усі чиновники Холмського губерньського староства на чолі з Олександром Скоропис-Йолтуховським були арештовані.

Продовження буде.

Підготував
Олександр ІЛЬІН

ПРИМІТКИ:

37. Синьожупанників дивізії – назва (від кольору форми) двох дивізій, сформованих на початку 1918 р. з українських військовополонених з російської армії.

**Zwrot podatku z pracy,
rodzinne, urlopowe,
emerytalne
– Niemcy, Holandia,
Anglia, Irlandia, Dania,
Austria, Norwegia.**

**Tel.: 71 385 20 18
lub 601 75 97 97.**